КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	Эсенгелди Жумадилов
Университет	Кыргыз – Түрк Манас Университети
Институт	Социалдык Билимдер Институту
Бөлүмү	Экономика бөлүмү
Иштин сыпаты	Магистрдик диссертация
Беттердин саны	VIII + 181
Бүтүрүү датасы	10/05/2011
Илимий жетекчи	Э.и.к, доц Жыпар Айтуганова

Кыргызстандын социалдык багыттагы рынок экономикасынын өзгөчөлүктөрүн анализдөө

Рынок системасы дүйнөдөгү эң эффективдүү чарбачылык кылуу системасы болуп саналат. Буга дүйнөлүк тажрыйбалар жана ийгиликтер далил болуп турат. Мына ошондуктан азыркы күндө рыноктук система дүйнөдөгү мамлекеттердин негизги чарбачылык кылуу системасы болуп саналат. Рынок системасы мезгил жана шарттар өзгөргөн сайын өзгөрүүгө дуушар болуп, акырындык менен анын ар кандай өнүккөн түрлөрү же моделдери пайда болгон жана болуп келет. Социалдык рынок экономикасы рынок системасынын өнүккөн моделдеринин бирөө болуп, акыркы убакыттардан бери өнүгүп келе жаткан мамлекеттердин көңүл чордонунда болуп келет. Мына ошондуктан көптөгөн өнүгүп келе жаткан мамлекеттер өздөрүнүн улуттук социалдык моделин түзүү аракетин көрүп жатышат. Алардын арасында Кыргызстан мамлекетибиз да бар. Мамлекетибизде эгемендик алып, экономикалык жана саясий реформалар башталгандан тартып, бул моделди туу тутуп, аны түзүүнү көздөп келебиз. Бирок тилекке каршы иш-жүзүндө биз социалдык багыттагы рынок системасын эмес, антисоциалдык рынок системасын түзүп алдык. Анткени, мамлекетибизде жүргүзүлгөн рыноктук реформалар да жана азыркы күнгө чейин жүргүзүп жаткан экономикалык саясаттарыбыз да социалдык рынок концепциясынын негизинде эмес, ашынган либералисттик маанайдагы «Вашингтон консенсусунун» негизинде ишке ашырылган жана ашырылып жатат. Мына ошондуктан мамлекетибиздин, социалдык рынок моделин орнотуу максаты орундалбай олтурат.

Ал эми Кыргызстан сыяктуу 75-жыл социалдык принциптерге сугарылып калган мамлекеттер үчүн рынок системасынын дал ушул социалдык рынок модели гана туура келмек эле. Тактап айтканда, бир жагынан **адилеттик** жана **теңдик,** башка жагынан болсо **эффективдүүлүк** жана **рационалдуулук принциптерине** негизделип, бир учурда **туруктуу экономикалык өсүшкө**, **социалдык прогресске, саясий туруктуулукка** жана **коомдук ынтымакка** максатталган **социалдык рынок экономикасы гана** социалдык принциптерге сугарылып калган совет элдеринин колдоосуна арзышы ыктымалдуулугу жогору эле. Бирок, тилекке каршы жогоруда айткандай ашынган либералисттик багыттагы монетаризм теориясына таянган «Вашингтон консенсусунун» негизинде рыноктук реформалар жүргүзүлгөндүктөн, аң-сезими жана менталитети такыр башкача болгон калкыбыз алгач шоктук абалга, андан соң кризисттик абалга туш болгон. Мына ошондуктан мамлекетибизде уурдап-тоноочулук, басып алуучулук, зордук, зомбулук, кайдыгерчилик (маңкуртчулук, аракечтик, баңгичилик), алдамчылык жана уятсыздык күч алып, коомубуз экономикалык, социалдык, саясий жана коомдук кризиске белчесинен малынып олтурат. Чындыгында калкыбыз алгачкы учурда эмне кылаарын билбей калса, андан кийин рыноктук экономиканы кандай жол менен болсо да жан багуу жана байуу

менен алмаштырып алышты. Эң коркунучтуусу мындай түшүнүктүн калк аң-сезиминде адатка жана көнүмүшкө айланып бара жатышы.

Мына булардын баардыгысы мамлекетибизде адилетсиздиктин жогорулашына алып келип, коомдо теңсиздикти күчөтүп жатат. Чындыгында мамлекетибизде материалдык, саясий жана коомдук жактан да теңсиздик абдан күч алып, калкыбыздын өнүгүүгө жана татыктуу жашоого болгон шарттары абдан айрымаланып барат. Мына мындай теңсиздик мамлекетибизде таза атаандаштуулуктун орношуна, анын негизинде калктын эффективдүү ишмердүүлүк кылуусуна жана атаандаштык жөндөмдүүлүгүн жогорулатуусуна тоскоол болуп жатат.

Мына ошондуктан теңсиздик социалдык-экономикалык өнүгүүгө тоскоол болуп, саясий туруксуздукту жана коомдук башаламандыкты жогорулатып жатат. Демек, мамлекетибизде тезинен коомдогу адилетсиздик менен байланышкан теңсиздикти түп орду менен жок кылып, мамлекетибизде бирдей эркиндик жана тең укуктуулукту, анын негизинде таза жана адилеттүү атаандаштуулукту орнотпосок, анда теңсиздик мамлекетибизде ичтен жеген курттай жеп бүтүрүп коюушу мүмкүн. Буга акыркы кездеги мамлекетибиздеги коопту окуялар далил болуп турат. Демек, мамлекетибиз, тезинен реалдуу түрдө социалдык рынок системасын орнотушу керек. Ал үчүн төмөнкүдөй багытта активдүү жана натыйжалуу реформаларды жана саясаттарды жүргүзүүсү керек:

1) Адилеттик принцибине негизделген социалдык эффективдүү саясаттарды жүргүзүп, өнүгүүнү каалган калктын баардык катмарлары үчүн жетиштүү жана бидей шарттарды түзүп берүү,
2) Эффективдүүлүк принцибине таянган экономикалык активдүү реформаларды жана саясаттарды жүргүзүп, экономикалык субъектердин эркин жана эффективдүү ишмердүүлүк кылууларына жетиштүү жана бирдей шарттарды түзүп берүү,
3) Эркиндик жана жоопкерчилик приницибине таянган активдүү саясий реформа жана иш-чараларды жүргүзүп, мамлекеттик башкаруунун жакшырышына баардык шарттарды түзүү,
4) Укуктуулук жана мыйзамдуулук принциптерине таянган активдүү коомдук реформаларды жана саясаттарды жүргүзүп, калкыбыздын баардык катмарынын коомдун татыктуу жана тең ата мүчөсү болуусуна бирдей шарт түзүп берүү зарыл.

ÖZ

Yazar	Esengeldi Cumadilov
Üniversite	Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilim Dalı	İktisat Bölümü
Tezin Niteliği	Yükses Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	VIII + 181
Mezuniyet Tarihi	10/05/2011
Tez Danışmanı	Doç.Dr. Cıpar Aytuganova

KIRGIZİSTAN SOSYAL PİYASA EKONOMİSİNİN ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Piyasa ekonomisi dünyadaki en entkin bir iktisadi sistemdir. Buna dünyadaki gerçeklemiş olumlu tecrübeler ve gelişen ülkelerin ekonomik büyük başarıları delil olabilir. Onun için pazar ekonomisi dünya sistemi özelliğine sahiptir. Piyasa ekonomisi yıllar geçtikçe ve iç ve dış şartlar deyiştikçe her zaman deyişmektedir. Dolayısıyla Piyasa ekonomisinin bir çok modelleri ortaya çıkmış. Bu modeller piyasa ekonomisi sisteminin teorik ve pratik açıdan gelişme sonucudur.

Sosyal Piyasa Ekonomisi Pazar ekonomisinin çok kullanılan ve gelişmiş bir modellerin birisidir. Son zamanlarda sosyal pazar ekonomisi modeline gelişmekte olan ülkeler tarafindan çok bir ilgi duyulmaktadır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerin çoğu kendi ülkerinde ulusal özellikleriyle sosal yönlü pazar ekonomisin kurmak istyorlar. Bunların arasında Kırgızistan da vardır. Kırgızistan bağımsız bir ülke olduğundan hemen sonra diğer eski SSCB ülkeleri gibi sosyal pazar ekonomisine geçme kararını almıştır. Fakat gerçekte sosyal yönlü ekonomiyi değil, tersine anti sosyal bir ekonomiyi kurduk. Çünkü biz pazar ekonomisine geçiş reformları da, uygulamakta olan ekonomik politikalarımızı da sosyal pazar ekonomisine yönelik değil, sadece liberlizme önem veren monetarizm teorisine dayanan 'vaşington konsensusuna' yönelik yapılmıştır. Ama 75 yıl sovetler birliğinde yaşayan ve sosyal sisteme çok alışmış olan halkımızın düşüncelerine bu monetarizm teorisi aykırı gelmiş. Dolayısıyla halkımız önce bir şokla karşılaşmış, sonra bu şok krizis haline değişmiş. Halkımızın düşüncelerinde yer alan krizis ülkemizde yolsuzluğa, rüşvete, hırsızlığa ve diğer sosyal problemlere neden olmuş. Onun için 1992 de ülkemizde başlayan pazar reformlar beklediğimiz sonuçları vermemiş ve ekonomik ve siyasal krizis bu güne kadar uzamaktadır. Bu güne kadar halkımızın çoğu pazar ekonomisinin ne gibi sistem olduğunu ve onun özelliklerini tam bilmiyorlar. Dolayısıyla pazar ekonomisi, istediği her yömtemle (suç işleyerek olsa bile) para kazanma olanağı salayan bir sistem olarak kabul edilmektedir. Bunun için ülkemizde adaletsizlik ve dolayısıyla eşitsizlik artmaktadır.

Gerçekten bu gün ülkemizde eşitsizlik gelir dağılımında, siyasal ve toplumsal bir imkanların kullanımında de yer alıyor. Yani halkımızın gelişmeye olan şart ve imkanları yıllar geçtikçe çok farklılaşmaktadır. Bu eşitsizlik ülkemizde adalet rekabetin olmamasına sebep oluyor. Adalet rekabetin olmaması ise ülkemizdeki kaynakların etkin kullanımına ve dolayısıyla ekonomik ve sosyal kalkınmaya engel olmaktadır. Bunun için ülkemizde eşitsizliği iyi bir şekilde müdahale ederek, her insanın kalkınmaya olan imkan ve şartların olmasına yardım ederek, ülkemizde adalet rekabetin olmasını sağlamamız gerek. Bunu sosyal piyasa ekonomisi yardımıyla gerçekleştirebiliriz.

Onun için aşağıdaki gösterilen yollarla politikaları uygulayarak, ülkemizin kalkınmasına doğrudan etki yapmamız gerek:

1) Ülkemizde sosyal adaletlik prensibine dayanan aktif ve etkin sosyal politikaları uygulayarak, bütün vatandaşlarımızın kendilerni geliştirmesine imkanının ve şarlarının olmasını sağlamamız gerek.
2) Ülkemizde ekonomik etkinlik prensibine dayanan aktif ve etkin iktisadi politikaları uygulayarak, bütün vatandaşlarımızın kendi imkalarını etkin bir şekilde kullanabilmelerine şarlarının olmasın sağlamamız gerek.
3) Ülkemizde siyasal özgürlük ve sorumluluk prensiblerine dayanan aktif ve etkin siyasal politikaları uygulayarak, ülkemizdeki devlet yönetimin etkin ve adalet olmasını sağlamak.
4) Ülkemizde hak ve yasaların hakimliği prensibine dayanan aktif ve etkin toplumsal bür politikaları uygulayarak, bütün vatandaşlarımızın toplumun eşit haklı üyesü olmasını sağlamamız gerek.

АБСТРАКТ

Автор Эсенгелди Жумадилов
Университет Кыргызско-Турецкий Университет имени “Манаса”
Институт Институт Социальных Наук.
Отделение Экономика
Вид работы Магистерская диссертация
Количество страниц VIII +181
Дата окончания 10/05/2011

Куратор К.э.н. Доцент Жыпар Айтуганова

Анализ особенностей социально-ориентированной рыночной экономики Кыргызстана

Рыночная экономика является самой эффективной системой в мире. Этому свидетельствует успешная мировая практика и большие достижения развитых капиталистических стран. И вот поэтому, рыночная экономика стала господствующей системой хозяйствования практически во всех странах мира. Рыночная экономика имеет разные модели. Эти модели являются результатом развитие и усовершенствование рыночной системы с изменением условий как внутри страны, так и в мире.

Социально ориентированная рыночная экономика представляет собой одну из развитых моделей рыночной системы. Последнее время все множество развивающихся стран проявляют особый интерес к этой модели. Практически, все развивающиеся страны намереваются формировать свою социально ориентированную рыночную экономику с национальными спецификами. В их числе находиться и наш Кыргызстан. Наша страна после обретения независимости 1991-году объявила о создании социально ориентированной рыночной экономики. Но к великому сожалению в реальности мы построили экономику не социальной ориентацией, а наоборот анти социальную. Потому что, мы проводили, рыночные реформы и проводим, экономическую политику опираясь на принципы «Вашингтонского консенсуса», который основывается на теории монетаризма. Для таких стран как наша страна, где люди 75-лет жили социальными принципами только, социально ориентированная рыночная экономика соответствовала бы менталитету, понятием и интересам советского народа. Потому что, в отличие от «вашингтонского консенсуса», социально ориентированная рыночная экономика основана на принципах социального равенства и справедливости. Вот поэтому, проведения рыночных реформ и экономической политики опираясь, рекомендациям и принципам монетарной теории привела, население, сначала к шоку, потом к кризисному состоянию. Кризис в сознании людей в конечном итоге привел воровству, грабежу, захвату, коррупцию, криминалу, насилию, легкомыслию, эгоизму и потерю совести, стыда и терпения. Люди приняли рыночную экономику как способ выживания и нажива любыми способами и методами (даже совершая преступления). Все это способствовал к ухудшению экономического, социального, политического и общественного состояния страны. И стала причиной роста несправедливости и, следовательно, неравенства в обществе.

Действительно, в стране с каждым годам растет и материальное, и политическое, а также общественное неравенства. Неравенства становиться преградой в становлении чистой конкуренции, следовательно, эффективному деятельности человека и росту конкурентоспособности. Вот поэтому, неравенства сдерживает социально-экономическое

развитие страны. Значить мы, обеспечив в стране одинаковую свободу и равные права всем гражданам, должны искоренить неравенства в обществе. Для этого нам необходимо незамедлительно начать курс по созданию социально ориентированной рыночной экономики с демократическим правлениям. В этом плане нам предстоит проводить реформы и политику ниже приведенных областях:

1) Проводив активную и эффективную социальную политику, которая основывается на принципе социальной справедливости, мы должны создать все необходимые и одинаковые условия для развития человека.
2) Проводив активную и эффективную экономическую политику, которая основывается на принципе экономической эффективности, мы должны создать все необходимые и одинаковые условия для введения эффективной деятельности всех экономических субъектов.
3) Проводив активную и эффективную политическую реформу, которая основывается на принципах политической свободы и ответственности, мы должны создать все необходимые условия повышение эффективности государственного управления.
4) Проводив активную и эффективную общественную политику, которая основывается на принципе верховенстве права и закона, мы должны создать все необходимые условия для того, чтобы все граждане стали достойными и равноправными представителями общества.

ABSTRACT

Author	Esengeldi Zhumadilov
University	Kyrgyzsko-Turkish University of a name "Manasa"
Institute	Institute of Social sciences.
Branch	Economy
Kind of work	The dissertation
Quantity of pages	VIII + 181
Expiry date	10/05/2011
Curator	Cand.Econ.Sci. Dr. Zhypar Ajtuganova

THE ANALYSIS OF FEATURES OF THE SOCIALLY-FOCUSED MARKET ECONOMY OF KYRGYZSTAN

The market economy is the most effective system in the world. To it successful world practice and the big achievements of the developed capitalist countries testifies. And here therefore, the market economy became dominating system of managing practically worldwide. The market economy has different models. These models grow out development and improvement of market system with change of conditions both in the country, and in the world.

Socially focused market economy represents one of the developed models of market system. Lately all set of developing countries show a particular interest to this model. Practically, all developing countries intend to form the socially focused market economy with national specificity. Among them to be and our Kyrgyzstan. Our country after finding of independence declared to 1991-year creation of socially focused market economy. But to a great regret in a reality we have constructed economy not social orientation, and on the contrary the social. Because, we spent, market reforms and we spend, economic policy leaning against principles of "the Washington consensus» which is based on the monetarism theory. For such countries as our country where people of 75-years lived social principles only, socially focused market economy would correspond to mentality, concept and to interests of the Soviet people. Because, unlike «the Washington consensus», socially focused market economy is based on social equality and justice principles. Here therefore, carrying out of market reforms and economic policy leaning, to recommendations and principles of the monetary theory has resulted, the population, at first to shock, then to a crisis state. Crisis in consciousness of people finally has resulted to larceny, a robbery, capture, corruption, to a crime, violence, levity, egoism and loss of conscience, shame and patience. People have accepted market economy as a way of a survival and a profit in any ways and methods (even committing crimes). All it promoted to deterioration of an economic, social, political and public condition of the country. Also there were the reason of growth of injustice and, hence, inequalities in a society.

Really, in the country with everyone to years grows both material, and political, and also public inequalities. Inequalities to become a barrier in formation of a pure competition, hence, effective activity of the person and competitiveness growth. Here therefore, inequalities social and economic development of the country constrains. To mean we, having provided in the country identical freedom and the equal rights to all citizens, should eradicate inequalities in a society. For this purpose it is necessary for us to begin immediately a course on creation of socially focused market economy with democratic boards. In this plan we should carry out reforms and a policy below resulted areas:

1) Having seen off active and effective social policy which is based on a social justice rule, we should create all necessary and identical conditions for development of the person.
2) Having seen off active and effective economic policy which is based on an economic efficiency principle, we should create all necessary and identical conditions for introduction of effective activity of all economic subjects.
3) Having seen off active and effective political reform which is based on political freedom and responsibility principles, we should create all necessary conditions increase of efficiency of the government.
4) Having seen off the active and effective public policy which is based on a principle leadership of the right and the law, we should create all necessary conditions that all citizens became worthy and representatives of a society equal in rights.